

3. ИНСТИТУЦИЈЕ НЕПОСРЕДНЕ ДЕМОКРАТИЈЕ У СРБИЈИ

И Србија као и претходне Југославије (у чијем саставу је егзистирала као федерална јединица) и то како она социјалистичка Југославија, тако и она Трећа (постсоцијалистичка), познају праксу непосредне демократије и поједине институције и облике непосредног одлучивања. Тако су сви устави Друге (социјалистичке) Југославије предвиђали факултативни референдум и то важи како за онај први, Устав ФНРЈ од 1946. год. тако и за остале, да би се са увођењем самоуправљања проширила његова примена и у предузећима и другим установама као и развиле још неке институције непосредне демократије примерене самоуправној организацији друштва. Нарочито је Устав СФРЈ од 1963. год. успостављајући интегрално самоуправљање, разрадио и употпунио његов механизам институцијама непосредног одлучивања на зборовима бирача, путем референдума и других облика непосредног одлучивања у радној организацији, општини и другим друштвено-политичким заједницама. Ту тенденцију је следио и Устав од 1974. год. предвиђајући референдум и као институцију друштвено-политичког система, али и као инструмент самоуправљања, при чему помиње и друге разноврсне облике и начине одлучивања као што су лично изјашњавање, непосредно бирање и опозивање делегата, збор радника, непосредна контрола над извршавањем донетих одлука и сл. Факултативни референдум је помињан као институција друштвенополитичког система на свим нивоима (од општине до федерације) и одлуку о његовом расписивању је доносила скупштина одговарајуће друштвено-политичке заједнице док је референдум у самоуправној организацији и заједници био израз радничке суверености-инструмент остваривања њихове суверене воље о оним питањима самоуправног живота предвиђеним статутом и другим самоуправним општим актима. Као и институције непосредне демократије у предузећу, тако и референдуми на свим нивоима друштвено-политичког организовања нису могли да остваре веће домете у условима једнопартијске диктатуре и водеће улоге комунистичке партије која се мешала и разним средствима утицаја контролисала самоуправљање и у предузећима али и у општини и ширим друштвено-политичким заједницама. Поред референдума у ери социјалистичког самоуправљања су били популарни и зборови грађана и зборови радних људи. Зборови грађана (бирача) су били институције где су расправљана питања од интереса за живот људи у месној заједници али и питања од ширег